

רקע עיוני

יחידה זו מוצגת התייחסות למושג העבדות, תופעה שהייתה נפוצה בעולם העתיק. התשתית הכלכלית הייתה בנויה על עבדות, אחרת אי אפשר היה לקיים את הכלכלה. העבדות קשורה במושג המשפטי קניין גוף מושג המופיע בתלמוד. ללא מושג זה קשה להבין את האמירה של שרה "אולי אפנה ממנה".

הגר המצרית ניתנה לשרה במתנה על ידי מלך מצרים. כשפחה היא היתה קניינה של שרה, והיה עליה לשרת את גבירתה ולמלא אחר הוראותיה. שרה היא זו שנתנה את הגר לאברהם שלשפחה אין שליטה על גופה, אין היא יכולה לתת את עצמה.

כאשר הגר היתה בהריון – "ותקל גברתה בעיניה" – מצב זה לא ייתכן שכן השפחה אינה יכולה להיות מעל גבירתה.

שרה פנתה אל אברהם ואמרה: "המשי עלק... ואקל בעיניה. ישפטו בני ובניני". שרה חשבה שאלו אברהם אשם בכך, אולי הוראה לה סימני חיבת יותר ממה ששרה אמרה.

תשובת אברהם הייתה: "הנה שפחתך בידך, עשי לה הטוב בעיניך". כלומר, אין לי עניין מיוחד בה, עשי כה כל אשר תחפצי.

שרה נהגה בה על פי חוקי חמורבי: "ותענה שר ותברח מפניה, ומצאה מלאך ה' על עין המים", המלאך מייצג את הסדר בעולם. הוא אמר לה שעליה לחזור: "שובי אל גברתך, והתעני תחת ידיה". ואמר לה: "הנה הרה וילדת בן, וקראת שמו ישמעאל, כי שמעו ה' אל עניך". במקרא, גם השפחה היא בן אדם.

סיפור שרה והגר מעלה תחיות ושאלות:

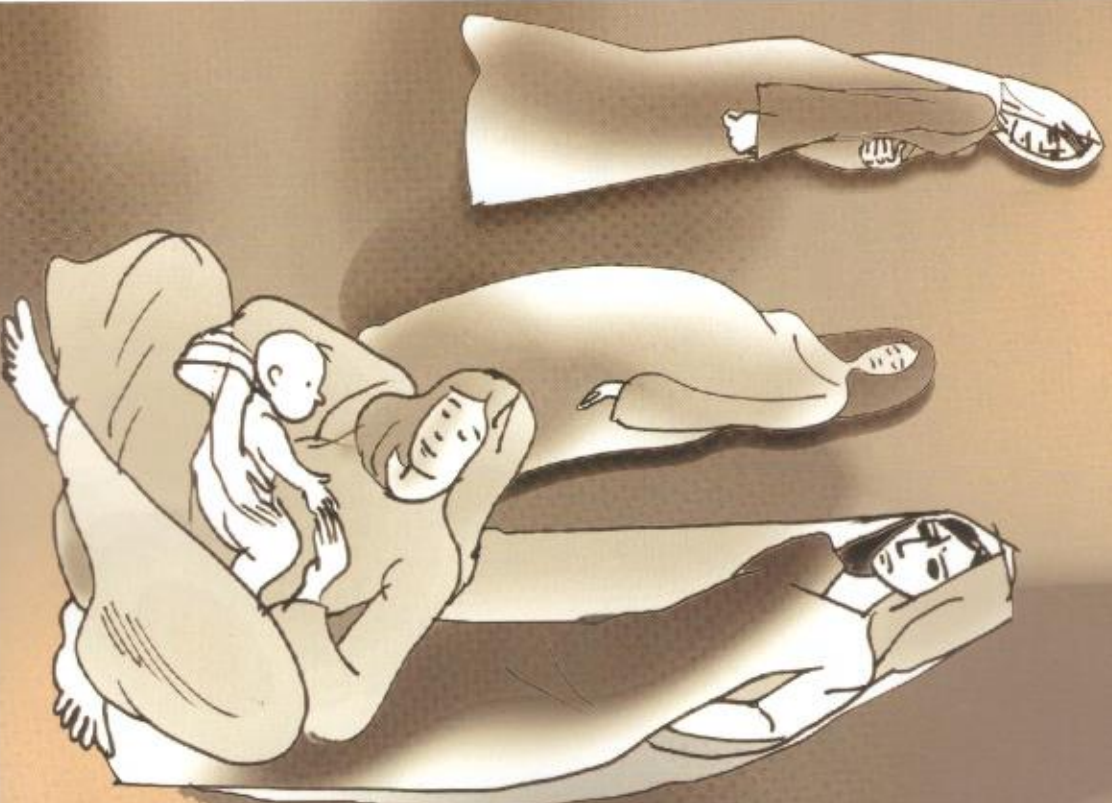
1. מדוע איבדה שרה את האמונה, הלוא ה' אמר לאברהם "לרע אתן את הארץ האחת"?
2. מדוע בחרה בהגה? אילו זכויות היו לה כדי לשמש אם לממשק דרכו של אברהם?

(שתי יחידות)

שרה והגר

פרשת לך, פרק טז

17

שרה חשבה: מה אפשר לעשות? איך אוכל לעזור לאברהם שיהיה לנו ילד שילך בדרכו של אברהם ויקבל את הברכות ואת ההבטחה שה' הבטיח לו?

לשרה היתה שפחה מצרית ושמה הגר.

זוכרים, מאיפה יש לשרה שפחה מצרית, מי נתן לה אותה? כשאברהם ושרה היו במצרים, פרעה נתן לאברהם רכוש רב וגם עבדים ושפחות. וכך שרה קיבלה במתנה את הגר לשפחה כדי שתשרת אותה ותעשה כל מה ששרה רוצה. שרה יכלה לעשות בהגר כל מה שהיא רוצה, כמו שאנחנו יכולים לעשות מה שאנחנו רוצים במתנה שאנחנו מקבלים.

כך זה היה אז. היום אין עבדים ושפחות.

אבל שרה היתה טובה להגר. היא חינכה אותה ולימדה אותה איך להתנהג יפה.

והגר עשתה כל מה ששרה ציוותה עליה.

שרה חשבה: אני לא יכולה ללדת, וה' ברך את אברהם שיהיו לו בנים והבטיח לו ולבניו אחריו את הארץ. מי יקבל את הארץ? אולי אתן לאברהם את הגר לאישה, היא תלד לו בן והוא יהיה כמו הבן שלי, כי הגר שייכת לי וכל מה ששייך לה שייך לי.

הלכה שרה אל אברהם ואמרה לו: "אינני יכולה ללדת. קח לך את הגר השפחה שלי לאישה. היא תהיה כמו אשתי, היא תלד לך בן, והוא יהיה כמו הילד שלי."

כיוון שהגר היא קניינה של שרה, הילד שייחולד להגר

ולאברהם יהיה קניינה של שרה. החוק באותה תקופה היה

שילדי העבדים והשפחות שייכים לאדון. שרה נהגה בהתאם

לחוק.

אברהם ראה ששרה כל כך רוצה שייסכים, הוא שמע בקולה והסכים.

אם הילדים ישאלו כעז היו לאברהם יותר מאישה אחת,

אפשר להסביר להם שבאותה תקופה היה מקובל לשאת

כמה נשים ולספר על מקרים נוספים כאלה (עקב, אלקנה

ועוד).

שרה היתה נביאה, היא ידעה שהיא מנועה מללדת, כדבריה "הנה נא עצרני ה' מלדת", ושם ה' אינו רוצה בה כאם – אין מקום להתחכם.

אברהם צריך ממשיד.

כנראה ששרה גידלה את הגר כבת, חינכה אותה והתייחסה אליה

באהבה ובחיבה, לכן מצאה אותה ראויה לאברהם. אברהם ידע זאת

ולכן שמע בקולה.

בהגשת הסיפור יש להעביר לילדים את המסר ששרה נהגה בהגר כראוי,

וכשהגר שינתה את יחסה והקלה בכבוד גבירתה והעליבה אותה –

שרה העמידה אותה במקומה.

רצוי לחלק את פרק טז לשתי יחידות:

יחידה א: פסוקים א-ו – שרה נותנת את הגר לאברהם

יחידה ב: פסוק ז עד סוף הפרק – הגר בורחת מפני שרה, הולדת

ישמעאל.

דרך לספר

יחידה א (פסוקים א-ו)

ה' הבטיח לאברהם שיהיו לו ילדים, וילדינו יהיו עד ילדים, עד

שמשפחתו תהיה גדולה גדולה, כמו שיש הרבה כוכבים בשמים.

אבל לאברהם לא היה אפילו ילד אחד, כי שרה אשתו היתה עקרה –

והיא לא יכלה ללדת ילדים.

וְשָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ

פסוק א

שמה של שרה היה בתחילה שרי, אולם אנו נשתמש מלכתחילה בשם שרה כי שם זה שגור בני הילדים.

אברהם ושרה היו עצובים. הם רצו מאוד ילדים ולא היו להם.

והופעה שהיתה נפוצה
ה על עבדות, אחרת אי
במושג המשפטי קניין
ולתבין את האמירה של

לך מצרים. כשפחה היא
וזו גבירתה ולמלא את
חוס מכיוון שלשפחה אין

היא.
קנייה". מצב זה לא ייתכן.

ואקל בעיניה. ישפט ה'
האולי הראה לה סימני

עשי לה הטוב בעיניך".
שרי תחפצי.

היו ותברח מפניה. וימצאה
וסדר בעולם. הוא אמר לה

וזו ירייה". ואמר לה: "הנך
עזי אל עיניך". במקרא, גם

הי אמר לאברהם "לזרעך

הי לשמש אם לממשך דרכו

הגננת תסכים את דברי הילדים.
שרה רצתה שאברהם יתמודד בה, ירגיע אותה. אולי אפילו יכעס על הגר
ואברהם אמר לה:

”לְקַדְמָה אֵלֶיךָ יְהוָה, וְאַתָּה יְהוָה תִּפְתָּח לָנוּ”

פסוק 1

”את יכולה לעשות להגר מה שאת רוצה, היא השפחה שלך”.
ושרה נתנה שוב עבדות להגר, כמו ששפחה צריכה לעבד.
שרה נתנה לה עבדה קשה, והגר ברחה מביתם של אברהם ושרה.
כאשר התחיל המתח בניקון ושרה שוב התחמסה אליה כאל
שפחה, הגר חשה את עצמה מעונה, כי היא כבר לא היתה
רגילה לעבד קשה.
אפשרות אחרת: הגר היתה בהזיון, ולאישה בהזיון קשה
לכבד את העבודות המוטלות על שפחה, וכל זאת שרה לא
הקלה עליה. עובדה זו נתפסה בעיני הגר כעניג.

יחידה ב (פסוקים 1-12)

הגר הרגישה את עצמה כמו גברת. היא לא רצתה לעבוד כמו שפחה
והחליטה לברוח.
לאן היא יכלה לברוח?
הילדים יעלו השערות...
הגר ברחה אל המדבר, בדרך למצרים – המקום שבו היא גרה פעם.
הגר הלכה במדבר, ובמדבר חם מאוד. אין עצים, אין מים, החול חם,
לוהט.
היא חיפשה מים ומצאה מעיין.
היא שתתה וישבה לנח מעט.

כשהגר היתה אשתו של אברהם, שרה התייחסה אליה יפה. היא לא
נתנה לה לעבוד קשה כמו לשאר השפחות
עבר זמן והגר היתה בהזיון...

היא חשבה: הנה אני בהזיון, עוד מעט יהיה לי ילד ולשרה אין ילד.
עכשו אני חשוכה יותר ממנה – עכשיו גם אני גברתי.
היא התחילה לומר כל מיני דברים שפגעו בשרה והעליבו אותה מאוד
מאד.

חישבו ילדים, אילו דברים יכלה הגר לומר לשרה, דברים שהעליבו את
שרה והרגיזו אותה.
אולי אמרה לה: ”אני בהזיון ואת לא”.
או ”לי יהיה ילד ואברהם יארב אותי יותר”.
שרה נפגעה מאוד מהגר וכעסה עליה.
הלכה שרה אל אברהם בכעס ואמרה לו:

”לְקַדְמָה אֵלֶיךָ יְהוָה”

פסוק 10

”אני כועסת עליך. אני נתתי לך את שפחתי, ועכשיו כשהיא בהזיון –
היא מזלזלת בי ומתנהגת אלי כאילו שאני המשרתת שלך. היא מעליבה
אותי ואינה שומעת בקולי”.
מדוע היא כעסה על אברהם? הרי הגר היא זו שהרגיזה אותה:
שרה לא תיארה לעצמה שהגר תשנה את יחסה אליה לאחר
שהיא תיטיב עמה.
מששינתה הגר את יחסה לשרה, יש להנחיל ששרה ציפתה
שאברהם יערך את המחווה שעשתה, יבין אותה ויתמך
בה, ולא יסכים שהגר תתייחס אליה כך. ”תכן שגם אברהם
רצה להעמיד את הגר במקומה, ולכן הוא אמר לשרה: עשי
לה כטוב בעינייך. אברהם חזיק את עמדת שרה.

הגר ענתה לו:

"מַפְנֵי שְׂרָי גְבֵרְתִי אֲנִי בָרַחַת"

פסוק ח

והמלאך אמר לה:

"שׁוּבִי אֵל גְּבֵרְתִי, וְהִתְעַנִּי פָחַת יְדֶיךָ"

פסוק ט

"חזרי אל שרה ועשי את העבודה שאת צריכה לעשות שם".

הגר לא רצתה לחזור.

היא ידעה שהיא שפחה ושהיא חייבת לעבוד אצל שרה כמו שפחה,

ולכן היא לא רצתה לחזור.

המלאך המשיך לדבר אליה ואמר:

"חזרי לשרה.

ה' שמע וראה את צעריך. את תלדי בן ותקראי לו ישמעאל.

ילד זה יהיה פרא אדם, הוא יאהב לצוד חיות ולגור במדבר.

ידו תהיה בכול, הוא ירצה לקחת הכול מאחריים, ואנשים ירצו לקחת

ממנו".

הגר חזרה לביתם של אברהם ושרה. היא סיפרה לאברהם את כל מה

שקרה ליד הבאר.

היא סיפרה גם שהמלאך אמר לה לקרוא לבנם ישמעאל.

כשנולד הילד, אברהם זכר את הדברים שהמלאך אמר להגר וקרא לבנם

ישמעאל.

אפשר לבקש מהילדים לנסות ולפרש את השם ישמעאל

ולקשור אותו לסיפור.

המלאך ויצחק שמועה מישוה מדבר אליה. מי זה יכול להיות? זה בודאי

המלאך אמר לה:

"אֵי מִזְּהָ לָאֵת וְאַתָּה תִּלְכִּי"

פסוק ח

המלאך אמר לה, כדאי לעשות הפסקה בין שני חלקי הציטוט

בין למייד גיש שיש כאן שתי שאלות.

המלאך שוב על הפסוק ותאמר כאילו בינה לבין עצמה, כשפניה

היו למימין ומיהרה:

"אֵי מִזְּהָ לָאֵת וְאַתָּה תִּלְכִּי?"

המלאך נוסח המלאך נסו לומר זאת במילים שלכם.

המלאך יבינו מצורת המילה התמוהה שהם מוזמנים

לענות.

המלאך לא יגיב, הגנת תאמר.

המלאך ידע שהיא שפחה של שרה?

המלאך ידע מאין היא באה?

המלאך ידע לאן היא הולכת?

המלאך ידע חוץ מזה הכול, כי ה' שלח אותו.

המלאך ידע שיש לה שאלה אחרות כל מיני שאלות.

המלאך ידע שיש לה שאלה אחרות, כגון: הפניה לאדם

למילים שאלות דומות בסיפורים אחרים, כגון: הפניה לאלה,

"איפה?", לקין - "אי הבל אחיך?". בכל הפניות הללו,

החשובה הייתה ידועה לשואל.